УДК 341:341.7: 327: 94 (410) «13»
DOI 10.33244/2617-4154.2(11).2023.39-47

О. В. Фатхутдінова,
д-р філос. наук, професор,
Київський університет туризму,
економіки і права
e-mail: dekankutep @gmail.com
ORCID ID 0000-0002-7906-2583;
Д. А. Шевченко,
д-р юрид. наук
e-mail: dshevchenko2305@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-7891-3331;
В. А. Санжаров,
канд. істор. наук,
Державний податковий університет
e-mail: 6253693@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4075-8572

СЕРЕДНЬОВІЧНА ДИПЛОМАТИЧНА ПРАКТИКА: АНГЛІЯ ТА АВІНЬЙОНСЬКЕ ПАПСТВО

(Рец. на кн. Bombi B. Anglo-Papal Relations in the Early Fourteenth Century. A Study in Medieval Diplomacy. N.Y.: Oxford University Press, 2019. 273 p.)

Рецензія присвячена розгляду дослідження Барбарою Бомбі особливостей і шляхів розвитку середньовічного дипломатичного дискурсу.

Констатовано, що вивчення дипломатичного обміну між Англією та папством у першій половині XIV сторіччя дозволило авторці дослідити етапи, особливості та направленість змін і перетворень у середньовічних адміністративних та дипломатичних практиках ведення міжнародних справ і обстоювати тезу про виникнення «спільної мови дипломатії». Проаналізовано спробу Б. Бомбі пов'язати розвиток середньовічної дипломатії зі зростаючою бюрократизацією державних утворень по всій Європі (особливо канцелярії та фінансових установ) на етапі «патримоніально-бюрократичної державності», за визначенням М. Вебера. Наголошено на важливості авторського підходу до середньовічної дипломатії не лише як до політичних переговорів, а й розглядаючи «рутинні практики» дипломатичного дискурсу (документацію та риторику). Зазначено, що впродовж першої половини XIV століття як в Англії, так і в папській курії питання дипломатичного листування й управління документальними архівами з міжнародних справ дедалі більше переходили від контролю канцелярії до компетенції секретаріату короля і папи. Можна погодитися з висновком авторки, що це свідчить про «фундаментальну потребу для правителів безпосередньо наглядати та контролювати міжнародні справи»; тоді як

© Фатхутдінова О. В., Шевченко Д. А., Санжаров В. А., 2023

загальною тенденцією адміністративних департаментів (як наприклад, канцелярії в Англії) є виокремлення з королівського двору і перетворення на державну установу. Автори вважають достатньо обґрунтованим висновок Б. Бомбі, що в першій половині XIV століття схожі або навіть паралельні процеси в розвитку інститутів, які опікувалися міжнародними справами, і дипломатичних практик в англійському королівстві і папській курії виникли не через взаємні впливи, а насамперед завдяки внутрішній динаміці інституційного розвитку і через потребу відповісти на ті самі виклики – передусім під впливом англо-французького конфлікту на англо-папські відносини. Зроблено висновок, що робота Б. Бомбі досить логічна, аргументована й концептуальна; авторка показала вміння подавати аналізовані події та явища в історичному контексті, підкріплювати загальні положення і висновки конкретними фактами з різноманітних джерел. Висловлено деякі критичні зауваження, які ніяк не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

***Ключові слова**: міжнародне право, середньовічна дипломатія, англійська корона, авіньйонські папи, Столітня війна.*

Метою дослідження є розгляд нових підходів й отриманих результатів вивчення дипломатичного обміну між Англією та папством у першій половині XIV сторіччя Барбарою Бомбі.

Постановка проблеми. Монографія Б. Бомбі «Англо-папські відносини на початку XIV ст. Дослідження середньовічної дипломатії» характеризує сучасний стан вивчення середньовічного міжнародного права і дипломатичної практики та вплив на їх розвиток внутрішніх (власна внутрішня логіка становлення дипломатичних інститутів) та зовнішніх (запозичення і впливи в процесі взаємодії) чинників, професіоналізації акторів і бюрократизації процесів (канцелярська та фінансова практики: письмове діловодство, архіви, персонал). Авторка доповнює свій аналіз модальностей середньовічної дипломатії зверненням до її практичної реалізації папською курією та інституціями англійського королівства в період загострення англо-французького протистояння, початку і першого етапу збройного конфлікту двох провідних тогочасних християнських держав – Столітньої війни. Барбара Бомбі – професор середньовічної історії Кентського університету (Велика Британія). Монографія складається із вступу, двох частин (у першій – 5 розділів, у другій – 4), висновків, великої бібліографії та іменного покажчика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх десятиліть спостерігається значне пожвавлення дослідницького інтересу до середньовічних міжнародних відносин [1, с. 116–117], шляхів і особливостей формування премодерних дипломатичних інститутів і практик [2, с. 576–579], комунікативного складника дипломатії [3, с. 578, 580]. Барбара Бомбі неодноразово зверталася до середньовічної дипломатичної проблематики: окремі її роботи присвячені дипломатичній діяльності папи Бенедикта XII, що передувала «спалаху» Столітньої війни [4], дипломатичним зусиллям англійської корони під час конклаву щодо виборів папи Іоанна XXII [5], аналізу адміністративної та дипломатичної практики Едуарда II за римськими сувоями

Лондонського архіву [6], діяльності в авіньонській курії проктора англійської корони Андреа Сапіті [7]. На відміну від британських колег, що також активно займаються вивченням дипломатичного складника в історії міжнародних відносин в Європі в Середні віки [8; 9], Б. Бомбі знайшла свій підхід до матеріалу, акцентуючи увагу на бюрократизації дипломатичних процесів (канцелярське діловодство, архіви, персонал) і «рутинних» справах під час дипломатичних обмінів.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що дослідження Б. Бомбі спирається на ретельний аналіз документальних джерел: римських сувоїв з Національного архіву в Лондоні, канцелярських записів між 1306 та 1357 роками (кореспонденція, відправлена з Англії до папської курії), французьких сувоїв, документів з дипломатичних збірок, «загальних» і секретних папських реєстрів Ватикану та Авіньйона, документів з Національних Архівів і Національної Бібліотеки Франції та опублікованих джерел. Авторка подає як додаток зведену таблицю і графік підрахунку тем звернень до папського престолу за сувоями з Національного архіву.

Перша частина роботи є спробою переглянути традиційну інтерпретацію середньовічної дипломатії виключно як систему управління закордонними справами та міжнародними відносинами. Б. Бомбі наразі намагається пов'язати розвиток середньовічної дипломатії зі зростаючою бюрократизацією державних утворень по всій Європі (особливо канцелярії та фінансових установ) на етапі «патримоніально-бюрократичної державності», за визначенням М. Вебера. Саме бюрократизація англійської та папської канцелярій у XIII та XIV століттях призвела, на думку дослідниці, до формування внутрішнього стилю та адміністративної практики цих установ.

Середньовічний дипломатичний дискурс включав обмін офіційною письмовою документацією, публічне читання документів і виголошення промов посланцями. Офіційною мовою в папській курії XIV ст. була латина. З XIII сторіччя в папській курії розвивався складний набір процедур і церемоній, відомих як «stilus curie», і всі, хто звертався до Апостольського Престолу, повинні були його дотримуватися. За твердженням Б. Бомбі, «спільна мова», яка використовувалася в англо-папському дипломатичному дискурсі XIV століття, була результатом впровадження континентальної адміністративної та дипломатичної практики в Англії. Вона намагається дослідити етапи, особливості та направленість змін і перетворень у середньовічних адміністративних і дипломатичних практиках ведення міжнародних справ.

Упродовж першої половини XIV століття як в Англії, так і в папській курії питання дипломатичного листування й управління документальними архівами з міжнародних справ дедалі більше переходили від контролю канцелярії до компетенції секретаріату короля і папи. Можна погодитися з висновком авторки, що це свідчить про «фундаментальну потребу для правителів безпосередньо наглядати та контролювати міжнародні справи»; тоді як загальною тенденцією адміністративних підрозділів (як наприклад, канцелярії в Англії) є виокремлення з королівського двору і перетворення на державні установи. Запровадження реєстрів таємних листів під час понтифікату Іоанна XXII, який вважав папство природнім арбітром під час міжнародних і внутрішніх негараздів у Західній Європі, свідчить про вплив дипломатичних потреб на

розвиток адміністративної практики. Б. Бомбі звернула увагу на те, що записи в пергаментних реєстрах таємних листів Апостольської палати були згруповані відповідно до тематичних і географічних, а не чітко хронологічних критеріїв. Авторка висловила припущення, що така реєстраційна техніка була прийнята для того, щоб вести облік «дипломатичних досьє», які використовували папа та його радники для «повсякденного» управління міжнародними справами.

Б. Бомбі приділяє особливу увагу вивченню адміністративних практик та «рутинних справ» у дипломатичному середовищі (рекомендації королівських протеже на церковні престоли, папські провізії пребенд і бенефіціїв, надання дозволів на шлюб та інших диспенсів – виключень із загального права). Дослідниця вважає, що тривалість англо-французьких переговорів, які проходили по обидва боки Ла-Маншу і призвели до тривалої відсутності Едуарда III в Англії, вимагала більш гнучких адміністративних процедур, і групи адміністраторів, які могли слідувати за королем до Франції і використовувати континентальні адміністративні та дипломатичні практики в англійській дипломатичній кореспонденції, зрештою створювали «спільну мову дипломатії», яка була важливою для забезпечення хороших результатів під час міжнародних дипломатичних переговорів. Складні середньовічні процедури укладення договорів неминуче породжували «паперовий слід» значного розміру, який потребував постійного перероблення: дипломатичні записи мали бути точно зафіксовані й архівовані, оскільки вони, зрештою, мали вирішальне значення як орієнтир для політичних переговорів.

У монографії підкреслюється фундаментальна роль, яку відігравали неофіційні та неформальні контакти поряд з офіційними дипломатичними зв'язками між Англією та Апостольським Престолом. Авторка переконливо доводить, що англійській короні вдалося створити міцну мережу «друзів» і протеже в папській курії серед оточення папи та кардиналів, а також серед куріалістів. Вона зазначає, що в кінцевому підсумку послуги неофіційних контактів корони в папській курії забезпечувалися не лише за рахунок розподілу винагород у грошовій та іншій формі, а й за рахунок отримання призначень і доходів від багатих англійських церковних бенефіціїв. Усе більш технічний характер ведення справ у дипломатичній сфері визначив зростаючу професіоналізацію посланців і представників сторін, необхідність їхньої спеціальної підготовки та досвіду.

У першій половині XIV століття схожі або навіть паралельні процеси в розвитку інститутів, які опікувалися міжнародними справами, і дипломатичних практик в англійському королівстві та папській курії виникли не через взаємні впливи, а насамперед завдяки внутрішній динаміці інституційного розвитку і через потребу відповісти на ті самі виклики – передусім під впливом англо-французького конфлікту на англо-папські відносини.

Друга частина роботи присвячена розгляду чотирьох періодів англо-папських відносин першої половини XIV століття. Обрання Клемента V (1305–1314) на Апостольський Престол відкрило новий етап у англо-папських відносинах: його характеризує «шалена» («frenetic»), за висловом Б. Бомбі, англо-папська дипломатична

активність і раціоналізація адміністративного дипломатичного листування. Англійські історики, нарешті, визнали, що «француз» Бертран де Го був службовцем англійської корони в Гасконі. Англійці підтримували його обрання папою. Сенешаль Гасконі Джон Хаверінг, який прибув з привітаннями та дарами від англійського короля новому папі, виділив для його супроводу із Сента в Бордо для зустрічі з французькими посланцями двох лицарів і 29 есквайрів. Клемент V направив до Англії 11 листів у період з 1 по 5 серпня 1305 року: він надав Едуарду I церковну десятину впродовж семи років (папська канцелярія не фіксувала листів до офіційного освячення); збирачі були визначені в результаті особистих домовленостей папи та короля. За цим послідував ряд нових вчинків, зокрема скасування були папи Боніфація VIII «Clericis laicos» й усунення архієпископа Кентерберійського Роберта Вінчелсі.

Безперервне дипломатичне листування Едуарда I з Клементом V підкреслює, на думку Б. Бомбі, «явні симптоми хиткої ситуації в Англії та намірів короля зробити так, щоб папа відігравав вирішальну роль у захисті королівських прерогатив». Едуард I та Едуард II отримували беззастережну фінансову підтримку від папи. Приклад дипломатичних місій англійських монархів до папської курії після обрання Клемента V чітко демонструє, що порядок денний королівської дипломатії включав не лише основні політичні питання, такі як хрестовий похід і мир із Францією, а й приватні та фінансові справи, надання бенефіціїв і управління церковною юрисдикцією в Англії.

Участь добре поінформованого у політичних і церковних справах в Англії Іоанна XXII (1316–1334) відбувалася через мережу дипломатичних посланців та агентів (легатів і нунціїв). Втручання папи Іоанна XXII в англо-французький та англо-шотландський конфлікти, у спірні призначення на церковні бенефіції та єпископства в Англії, а також у боротьбу між Ізабеллою та Едуардом II було в кінцевому підсумку вмотивовано турботою заспокоїти будь-яке можливе зіткнення, яке могло поставити під загрозу прихильність папи до політичних справ на Італійському півострові (зіткнення з псевдоімператором Людвігом Баварським) та організації хрестового походу.

Історіографія Авіньйонського папства традиційно зосереджувалася на папській «вірності» французькій монархії упродовж XIV століття, а також на невдалих спробах папи Бенедикта XII (1334–1342) відстрочити початок війни, організувати новий хрестовий похід і забезпечити перемир'я на різних етапах конфлікту. Сучасні дослідники насамперед звертають увагу на той факт, що, на відміну від попередників, Бенедикт XII був не лише «спостерігачем» у конфлікті між Англією та Францією, а всіма можливими засобами (відлучення, інтердикт і диспенси) стверджував свою роль арбітра війни та миру. Б. Бомбі зазначає, що поразка Франції в морській битві при Сльойсі, зупинка англійської облоги Турне, вихід Брабанта з англійської коаліції сприяли дипломатичному досягненню Бенедикта XII – найбільшому після початку Столітньої війни, – у вересні 1340 р. в Еплешені було укладено англо-французьке перемир'я. Провал англо-французьких переговорів у папській курії взимку 1340–1341 років був спричинений раптовою зміною альянсів: Людвіг Баварський підтримав Філіпа VI. Доки папа працював над досягненням тривалого англо-французького миру,

імператор і Альфонсо XI Кастильський висунули себе як арбітрів конфлікту, підірвавши миротворчі дипломатичні зусилля («viae pacis») Бенедикта XII.

Кардинал Етьєн Обер – майбутній папа Інокентій VI, брав участь в англо-французьких переговорах, які відбулися після перемоги англійців під Кресі (26 серпня 1346 року) і завершилися перемир'ям у Кале (вересень 1347 року). яке забезпечило значний період миру. Чорна смерть де-факто ще на якийсь час зупинила англо-французьку ворожнечу. Незабаром після свого обрання Інокентій VI (1352–1362) відправив кардинала Гі де Булонь з миротворчою місією, помітним результатом якої став нератифікований Гінський договір 1354 р. У 1356–1360 роках папа неодноразово через своїх нунціїв і особисто виявляв ініціативу щодо встановлення та забезпечення англо-французького миру. Інокентій VI, на думку Б. Бомбі, мав дві основні дипломатичні проблеми: з одного боку, папа неодноразово закликав англійського та французького королів уникати подальшого кровопролиття і працювати на мир з моральних міркувань, з іншого – папа намагався чинити політичний тиск на обох опонентів, залучивши імператора як третю сторону та переконавшись, що внутрішні потрясіння у Франції не перешкоджатимуть англо-французькому миру. Невдовзі після битви при Пуатьє 19 вересня 1356 року Інокентій VI спробував розпочати нові англо-французькі переговори, щоб обговорити звільнення Іоанна II і можливий мир.

Англо-французькі перемовини відбувалися за добре встановленою процедурою, яка розгорталася в чотири окремі фази. Перша, так званий «pax inita», коли посланці сторін зустрічалися та починали свої переговори («tractatus») і, врешті-решт, узгоджували «compositio pacis» (проєкт статей миру), у випадку договору Бретіньї-Кале останні були підсумовані в Першому та Другому Лондонських договорах 1358 і 1359 років. Друга, «pax firmata», – у травні 1360 року в Бретіньї представники сторін присягнули дотримуватися статей миру. Третя фаза, «ratificatio», відбулася в Кале в жовтні 1360 року (сторони ратифікували мирні угоди шляхом обміну запечатаними документами). Четверта фаза, «publicatio», – публікація мирної угоди в обох країнах. Така процедура не тільки забезпечувала сторонам гарантії упродовж переговорів, але й, якщо її вміло використовувати, давала їм додатковий простір для маневру до останньої хвилини.

Дипломатична практика варіювалася й адаптувалася до мінливих воєнних і політичних обставин, характерних для першої фази Столітньої війни. Ці умови визначалися різними чинниками: особистим знайомством англійського короля з папою, як це було під час понтифікату Клемента V; політичною нестабільністю та баронською опозицією в Англії, як це сталося під час повалення Едуарда II; і, що найважливіше, спалахом англо-французького конфлікту 1337 р., який змінив характер англо-папських відносин і показав роль папства у міжнародному арбітражі конфлікту у перші два десятиліття війни і прийнятих ним на себе повноважень як гаранта миру під час укладання договору в Бретіньї-Кале.

Б. Бомбі зазначає відсутність в історіографії загальної оцінки папської участі у Столітній війні (1337–1453). За кількома винятками обширна історіографія війни досі не приділяла особливої уваги ролі папства як політичного актора в англо-французькому

конфлікті, і будь-яка згадка про папське дипломатичне посередництво між Англією та Францією обмежується посиланнями на дії окремих пап, які на різних етапах втручалися в конфлікт.

Висновки. Отже, робота Б. Бомбі досить логічна, аргументована і концептуальна. Бібліографічні посилання є показником опрацювання джерельної та історіографічної бази як підоснови висновків автора, так і обсягу виконаної роботи. Авторка показала вміння подавати аналізовані події та явища в історичному контексті, підкріплювати загальні положення і висновки конкретними фактами з різноманітних джерел. Разом з тим робота демонструє, що історіографічно задані стереотипи сприйняття історичних явищ і процесів важко зживаються наукою. Окремі твердження, на кшталт того, що папа Клемент V вирішив «залишитися у Франції» (тогочасний Авіньйон – це територія імперії, а не французького королівства), призначив 9 «французьких» кардиналів (якщо точніше «гасконських», тобто з континентальних володінь англійської корони), «капітулював» перед вимогами французької корони, «слабкість і наївність» папи в тому, щоб прийняти прохання французького короля в обмін на французьку підтримку хрестового походу, «безплідні спроби здобути незалежність папи від світської влади», – давно застарілі й неодноразово спростовані, але неймовірно живучі кліше протестантської історіографії. Безумовно, окремі недоліки, похибки та друкарські помилки супроводжують будь-яке серйозне дослідження. Ця робота не є винятком. Наведемо декілька прикладів. Не існувало «єпископів Артуа», може йтися про єпископа Арраса. Понтифікат Клемента VI майже вдвічі коротший за час, відведений йому авторкою: не 1342–1362, а 1342–1352 роки; на 1352–1362 роки припадає понтифікат Інокентія VI. Б. Бомбі посилається на К., але в нього якраз все правильно: він розглядає періоди правління двох пап – Клемента VI та Інокентія VI [9, 233].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Санжаров В. А., Мацелик М. О. Середньовічний європейський дипломатичний вимір (XIII–XV століть): поле дослідження, досягнення і нові підходи. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2022. № 94. С. 116–122. DOI: https://doi.org/10.32782/apdp.v94.2022.14.

2. Санжаров В. А., Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф. Правове підгрунтя середньовічної папської дипломатії: інститут легатів. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя, 2022. № 8. С. 576–579. DOI: https://doi.org/ 10.32782/2524-0374/2022-8/131.

3. Санжаров В. А., Павлюх О. А., Санжарова Г. Ф. Правове оформлення підсумків довгої війни: угода в Труа (1420) як «остаточний» мир. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя, 2022. № 9. С. 577–581. DOI: https: //doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/142.

4. Bombi B. Benedict XII and the Outbreak of the Hundred Years' War. *Pope Benedict XII (1334–1342): The Guardian of Orthodoxy* / ed. I. Bueno. Amsterdam University Press, 2018. P. 191–216.

5. Bombi B. The English Crown and the Election of Pope John XXII. *Journal of Ecclesiastical History*. Cambridge University Press, 2017. P. 260–284. DOI: https://doi.org/10.1017/S0022046916000580.

6. Bombi B. The Roman rolls of Edward II as source of administrative and diplomatic practice in the early fourteenth century. *Historical Research. Institute of Historical Research*, 2012. P. 597–616. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1468-2281. 2012.00609.x.

7. Bombi B. Andrea Sapiti, un procuratore trecentesco, fra la Curia avignonese, Firenze e l'Inghilterra. *Mélanges de l'École française de Rome. Moyen-Age*, 2003. T. 115, n°2. P. 897–929.

8. Chaplais P. English Diplomatic Practice in the Middle Ages. London-New York : Humbledon, 2003. XIII. 277 p.

9. Ploeger K. England and the Avignon Popes: The Practice of Diplomacy in Late Medieval Europe. London : Routledge, 2005. XIV. 304 p.

REFERENCES

1. Sanzharov V. A., Macelyk M. O. The Medieval European Diplomatic Dimension (XIII–XVth Centuries): Field of Research, Achievements and New Approaches. *Current Problems of State and Law*. 2022. Issue 94. P. 116–122. DOI: https://doi.org/10.32782/ apdp.v94.2022.14.

2. Sanzharov V. A., Macelyk M. O., Sanzharova G. F. The legal basis of medieval papal diplomacy: institute of legates. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2022. Issue 8. P. 576–579. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/ 2022-8/131.

3. Sanzharov V. A., Pavlyukh O. A., Sanzharova G. F. Legal procedure of the results of the long war:'Tractatus trecensis'(1420) as the 'final'peace. *Juridical Scientific and Electronic Journal*. 2022. Issue 9. P. 577–581. DOI: https://doi.org/ 10.32782/2524-0374/ 2022-9/142.

4. Bombi B. Benedict XII and the Outbreak of the Hundred Years' War. *Pope Benedict XII (1334–1342): The Guardian of Orthodoxy* / ed. I. Bueno. Amsterdam University Press, 2018. P. 191–216.

5. Bombi B. The English Crown and the Election of Pope John XXII. *Journal of Ecclesiastical History*. Cambridge University Press, 2017. P. 260–284. DOI: https://doi.org/ 10.1017/S0022046916000580.

6. Bombi B. The Roman rolls of Edward II as source of administrative and diplomatic practice in the early fourteenth century. *Historical Research. Institute of Historical Research*, 2012. P. 597–616. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1468-2281. 2012.00609.x.

7. Bombi B. Andrea Sapiti, un procuratore trecentesco, fra la Curia avignonese, Firenze e l'Inghilterra. *Mélanges de l'École française de Rome. Moyen-Age*, 2003. T. 115, n°2. P. 897–929.

8. Chaplais P. English Diplomatic Practice in the Middle Ages. London-New York : Humbledon, 2003. XIII. 277 p.

9. Ploeger K. England and the Avignon Popes: The Practice of Diplomacy in Late Medieval Europe. London : Routledge, 2005. XIV. 304 p.

O. V. Fathutdinova, D. A. Shevchenko, V. A. Sanzharov. Medieval Diplomatic Practice: England and Avignon Papacy

(Book review: Bombi B. Anglo-Papal Relations in the Early Fourteenth Century. A Study in Medieval Diplomacy. N.Y.: Oxford University Press, 2019. 273 p.)

The review is devoted to consideration of Barbara Bombi's research on the peculiarities and ways of development of medieval diplomatic discourse. It was established that the study of diplomatic exchange between England and the papacy in the first half of the fourteenth century allowed the author to investigate the stages, features and direction of changes and transformations in medieval administrative and diplomatic practices of conducting international affairs and to defend the thesis about the emergence of a "common language of diplomacy". The review analyzes B. Bombi's attempt to connect the development of medieval diplomacy with the growing bureaucratization of state entities throughout Europe (especially offices and financial institutions) at the stage of "patrimonial-bureaucratic statehood", as defined by M. Weber.

The importance of the author's approach to medieval diplomacy not only as political negotiations, but also considering "routine practices" – documentation and rhetoric used in diplomatic discourse – is emphasized. It is noted that during the first half of the 14th century, both in England and in the papal curia, issues of diplomatic correspondence and management of documentary archives on international affairs increasingly passed from the control of the chancellery to the competence of the secretariat of the king and the pope. One can agree with the author's conclusion that this indicates a "fundamental need for rulers to directly supervise and control international affairs"; while the general tendency of administrative departments (such as chancellery in England) is to separate from the royal court and become a public institution.

The authors consider the conclusion of B. Bombi to be sufficiently justified that in the first half of the fourteenth century, similar or even parallel processes in the development of institutions that took care of international affairs and diplomatic practices in the English kingdom and the papal curia did not arise due to mutual influences, but primarily due to internal dynamics of institutional development and due to the need to respond to the same challenges – first of all, under the influence of the Anglo-French conflict on Anglo-papal relations.

It was concluded that the work of B. Bombi is quite logical, reasoned and conceptual; the author showed the ability to present the analyzed events and phenomena in a historical context, to support general statements and conclusions with specific facts from various sources. The review expresses some critical remarks, which in no way affect the overall positive impression of the work.

Keywords: *International Law, Medieval Diplomacy, English Crown, Avignon Popes, Hundred Years' War.*

Стаття надійшла до редколегії 16 березня 2023 року

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІРПІНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЧАСОПИС

Науковий журнал

Випуск 2 (11)

Ірпінь ● ДПУ ● 2023

ISSN 2617-4154
УДК 34:33(477)(08)

Засновник: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2018 року
Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)
Мови видання: українська, англійська
Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобами масової інформації:
Серія КВ № 23215-13055ПР від 22.03.2018
Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» рішенням Вченої ради
Державного податкового університету (протокол № 9 від 30.03.2023)

Редакційна колегія: д-р юрид. наук, професор *В. В. Топчій* (голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *О. М. Бодунова* (заст. голов. ред.); д-р юрид. наук, с.н.с. *Н. Б. Новицька* (заст. голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *Н. А. Лугіна* (відп. секретар); д-р юрид. наук, доцент, *Ю. І. Аністратенко*; д-р юрид. наук, професор *В. Т. Білоус*; д-р юрид. наук, професор *С. В. Бобровник*; д-р юрид. наук, професор *О. Г. Боднарчук*; д-р юрид. наук, професор *Л. М. Касьяненко*; д-р юрид. наук, професор *О. Є. Костюченко*; д-р юрид. наук, професор *Н. А. Литвин*; д-р юрид. наук, професор *Т. О. Мацелик*; д-р юрид. наук, професор *Н. В. Никитченко*; д-р юрид. наук, професор *А. М. Новицький*; канд. юрид. наук, доцент *Л. В. Омельчук*; д-р юрид. наук, професор *О. П. Рябченко*; д-р юрид. наук, доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д-р юрид. наук, професор *П. В. Цимбал*; д-р юрид. наук, професор *І. В. Чеховська*; д-р юрид. наук, професор *А. Є. Шевченко*; д-р юрид. наук, професор *Асар Іса огли Садигов* (Азербайджан), *Janusz Orłowski*, doctor nauk prawnych UniwersytetWarmińsko-Mazurski w Olsztynie (Poland).

Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал / редкол. : В. В. Топчій (голов. ред.) та ін. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – Випуск 2 (11). – 170 с. – (Серія : право).

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам юридичної науки та практики.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень проблем правової науки, теоретико-прикладних проблем правового забезпечення фіскальної політики держави, удосконалення законодавства та правозастосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами теорії права та правозастосування.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Державного податкового університету.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об'єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія провадить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:
Україна, 08201, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

У разі посилання на матеріали збірника наукових праць «Ірпінський юридичний часопис» потрібно використовувати транслітеровану назву «Irpinskyi yurydychnyi chasopys», або «Irpin legal chronicles».

© Державний податковий університет, 2023

STATE TAX UNIVERSITY

IRPIN LEGAL CHRONICLLES

The Scientific Journal

Issue 2 (11)

Irpin ● STU ● 2023

ISSN 2617-4154
UDC 34:33(477)(08)

Founder: University of the State Fiscal Service of Ukraine
The scientific journal «Irpin legal chronicles» was founded in 2018

Continued edition (released with the accumulation of material)
Languages of edition: Ukrainian, English

The certificate of state registration of the printed mass media:
KV № 23215-13055PR, 22.03.2018

Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the
Academic Council of the State Tax University (protocol № 9, 30.03.2023)

Editorial Board: Dr., Professor *V. V. Topchiy* (Editor-in-chief); Ph.D. in Law, Associate Professor *O. M. Bodunova* (deputy Ed.); Dr., senior researcher *N. B. Novytska* (deputy Ed.); Ph.D. in Law, Associate Professor, *N. A. Lugina* (co-ed.); Dr., Associate Professor, *Yu. I. Anistratenko*; Dr., Professor *V. T. Bilous*; Dr., Professor *S. V. Bobrovnik*; Dr., Professor *O. G. Bodnarchuk*; Dr., Professor *L. M. Kas''yanenko*; Dr., Professor *O. E. Kostyuchenko*; Dr., Professor *N. A. Lytvyn*; Dr., Professor *T. O. Matselyk*; Dr., Professor *N. V. Nikitchenko*; Dr., Professor *A. M. Novytsky*; Ph.D. in Law, Docent *L. V. Omelchuk*; Dr., Professor *O. P. Ryabchenko*; Dr., Professor *Yu. Yu. Ryabchen*ko; Dr., Professor *P. V. Tsymbal*; Dr., Professor *I. V. Chekhovska*; Dr., Professor *A. Eu. Shevchenko*; Dr., Professor *Asar Isa ogly Sadygov* (Azerbaijan), *Janusz Orłowski*, doctor nauk prawnych UniwersytetWarmińsko-Mazurski w Olsztynie (Poland).

Irpin legal chronicles : The Scientific Journal / Editorial Board : V. V. Topchiy (Editor-in-chief) and others. – Irpin : State Tax University, 2023. – Issue 2 (11). – 170 p. – (Series : Law).

The edition contains scientific articles devoted to the actual problems of legal science and practice.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of researches on problems of legal science, theoretical and applied problems of legal provision of the state fiscal policy, improvement of legislation and law enforcement.

The journal is intended for researchers, lecturers, postgraduates, students and anyone who is interested in law theory and law enforcement.

The Scientific Journal is indexed by Google Scholar,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the State Tax University.

DOI digital object identifier is assigned to the scientific articles of the edition.

The editorial board carries out systematic work on integration of the scientific edition to the international electronic libraries, catalogs and scientometric databases with the purpose of entering the world scientific information space, increasing the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:
31, Universitetskaya str., Irpin, Kyiv region, Ukraine, 08201
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

The use of the materials published in the journal is allowed in case of obligatory referring to an information source.

Referring to the materials of the scientific journal «Irpin legal chronicles» one must use the transliterated title «Irpinskyi yurydychnyi chasopys» or «Irpin legal chronicles».

© State Tax University, 2023

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права; конституційне право

Стівен Хамфріс
Справи, які збудували Америку. «Флетчер проти Пека» та комерціалізація американського суспільного договору 9

Копотун І. М., Рудик М. М.
Аналіз загроз безпеці України в умовах військового стану 20

Сухонос В. В., Сухонос В. В., Сластьоненко О. О.
Система економічної безпеки України: проблеми та перспективи у юридичному вимірі 28

Фатхутдінова О. В., Шевченко Д. А., Санжаров В. А.
Середньовічна дипломатична практика: Англія та авіньйонське папство 39

Шевченко А. Є., Француз А. Й., Кудін С. В.
Методологічні засади нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки 48

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Касьяненко Л. М.
Правове регулювання податкових перевірок під час воєнного стану 56

Господарське право і процес

Дяченко С. В., Щербина А. А.
Господарське судочинство під час воєнного стану – зупиняти не можна продовжувати 66

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Бодунова О. М., Яцик Т. П. Лугіна Н. А.
Участь засобів масової інформації у запобіганні злочинності в умовах воєнного стану в Україні (на прикладі міста Ірпінь Київської області) 76

Вітюк Д. Л.
Характеристика міжнародних механізмів запобігання злочинності в умовах воєнного стану в Україні 90

Лаговська Н. В., Теслицький А. А.
Міжнародний досвід регулювання кримінальної відповідальності за ухилення від призову в умовах воєнного стану: досвід для України 97

Лугіна Н. А., Дем'яненко С. В.
Корупційні кримінальні правопорушення в умовах дії воєнного стану 108

Сперкач Н. А.
Торгівля людьми: сучасний стан, динаміка та напрями протидії 115
Топчій В. В., Дідківська Г. В.
Необхідність інформаційної безпеки під час окупації:
Ірпінь, Буча, Гостомель 125

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Кузьменко О. В., Левчук П. Р.
Особливості доказування у кримінальних провадженнях про пособництво
державі-агресору (на прикладі періоду окупації Київської області) 132
Свінцицький А. В.
Забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні
в умовах воєнного стану: прикладні аспекти 141

Міжнародне право та право ЄС

Дідич Т. О., Шевченко А. Є.
Порівняльно-правовий аналіз положень Будапештського
меморандуму та його значення 150
Добрянська О. Д., Пунда О. О., Новицька Н. Б.
Правове положення військовополонених у міжнародному
гуманітарному праві: досвід російсько-української війни 157

CONTENTS

Theory and history of state and law; constitutional law

Stephen Humphreys
Cases That Made America. Fletcher v Peck, Fletcher v Peck and the Commercialization of America's Social Contract 9

Kopotun, I. Rudyk M.
Analysis of the security threats of Ukraine in the conditions of the martial state 20

Sukhonos V., Sukhonos V., Slastonenko O.
Economic Security System of Ukraine: Problems and Prospects in the Legal Dimension 28

Fathutdinova O., Shevchenko D., Sanzharov V.
Medieval Diplomatic Practice: England and Avignon Papacy 39

Shevchenko A., Frantsuz A., Kudin S.
Methodological principles of regulatory and legal support of information security 48

Administrative law and process; financial law; informational law

Kasianenko L.
Legal regulation of tax audits during martial law 56

Commercial law and process

Diachenko S., Shcherbyna A.
Comercial jurisdiction during marital state – it cannot be stopped to continue 66

Criminal law and criminology; Penal law

Bodunova O., Yatsyk T., Luhina N.
Participation of mass media in detection of crimes in martial law in Ukraine (on the example of Irpin, Kyiv region) 76

Vitiuk D.
Characteristics of international crime prevention mechanisms under the conditions of marital state in Ukraine 90

Lagovska N., Teslytskyi A.
International experience regulating criminal responsibility for conscription evasion in the conditions of martial state: experience for Ukraine 97

Luhina N., Demyanenko S.
Corruption criminal offenses under martial law 108

Sperkach N.
Human trafficking: current state, dynamics and countermeasures 115

Topchii V., Didkivska G.
The need for information security during the occupation:
Irpin, Bucha, Gostomel 125

Criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity

Kuzmenko O., Levchuk P.
Features of proof in criminal proceedings on assistance to the aggressor state
(on the example of the period of occupation of the Kyiv region) 132
Svintsytskyi A.
Ensuring the participation of persons in criminal proceedings
under martial law: applied aspects 141

International law and European Union law

Didych T., Shevchenko A.
Comparative legal analysis of the norm of Budapest
Memorandum and its significance 150
Dobrianska O., Punda O., Novytska N.
Legal status of a prisoner of war in the international humanitarian law:
the experience of the russian-ukrainian war 157